

OGNJEN PRIBIČEVIĆ

KP Italije: vrnitev k socialni demokraciji?

V zadnjih letih se veliko piše in govori o približevanju KP Italije k socialnodemokratskemu krilu delavskega gibanja zahodne Evrope. Spočetka se je pretežno pisalo o podobnostih strategije italijanskih komunistov in klasične socialne demokracije Kautskega in Bernsteina v začetku XX. stoletja,¹ zdaj pa so čedalje pogostejše primerjave s sodobnimi socialnodemokratskimi nazori.² Kot najpomembnejše parametre za takšne sodbe jemljejo najnovejše spremembe v strategiji in politiki KPI ter bolj in bolj pogoste stike te partije s socialnodemokratskimi in socialističnimi strankami zahodne Evrope. Ker so takšne sodbe dokaj utemeljene, smo se odločili kritično analizirati nekatera najnovejša gibanja v KPI, na podlagi katerih čedalje številnejši raziskovalci te problematike govorijo o približevanju KPI socialnodemokratskemu krilu delavskega gibanja zahodne Evrope.

Italijanski komunisti so že v sedemdesetih letih v boju za novo evrokomunistično strategijo v marsičem opustili številne elemente svoje tradicionalne identitete. Tako so opustili ali zavrgli zasnovo diktature proletariata, oboroženo pot v socializmu, odklonilno stališče do parlamentarne demokracije, in, kar je zlasti pomembno, poprej nedotakljivo istovetenje z »mednarodnim centrom« komunističnega gibanja, se pravi s KPSZ. Hkrati se je KPI odločila za strategijo, v katere bistvu so sprejemanje parlamentarne demokracije in mešanega gospodarstva kot trajnih in nenadomestljivih sestavin socializma, h kateremu teži ta partija, mirna in demokratična pot v socializmu, postopno preobražanje obstoječega državnega mehanizma kot tudi zamisel o najširših socialnih zaveznih. Že takrat so nekateri raziskovalci opozorili na številne podobnosti med tako zamišljeno strategijo družbene preobrazbe in idejami, ki so jih svojčas zastopali vodilni teoretiki »klasične« socialne demokracije.³

V osemdesetih letih so se začeli v politiki in strategiji KPI bolj in bolj uveljavljati elementi, ki so stopali iz okvirov tistega, kar sta govorila in pisala Kautsky in Bernstein, ki po marsičem spominjajo na sodobne socialnodemokratske koncepcije. To pot bomo analizirali nekatere novejše razprave, ki potekajo v KPI v zvezi s pomembnimi vprašanji njene strategije in politike, kot so to: opredelitev narave in vloge partije v družbi, zamisli o socializmu in vlogi tradicionalnega delavskega razreda v kontekstu najnovejših socialnih prevrščanj v sodobnih zahodnoevrop-

¹ Glej: J. Kautsky, Karl Kautsky and Eurocommunism, Studies in Comparative Communism, Vol XIV. No 1; C. Boggs, The Impasse of Eurocommunism, Westview Press, 1980. Glej tudi mojo doktorsko disertacijo Teoretični predhodniki evrokomunizma.

² Glej: H. Timmerman, The Decline of the World Communist Movement, Westview Press, 1987, str. 146; I. Birchall, Bailing out the system, Bookmarks, 1986, str. 147; H. Ehmke (pogovor z G. Napolitanom) Rinascita, 16. 2. 1985.

³ Tako, denimo, poudarja P. Anderson, da je »kontinuiteta političnih idej Kautskega, Bauerja, Berlinguerja in Carilla, kar zadeva pot v socializmu v Zahodni Evropi, povsem očitna«. P. Anderson, Arguments within English marxism, London, NLB 1980, str. 196.

skih družbah, položaj in pomen demokratičnega centralizma v ustroju partije in odnos KPI do socialnodemokratskih in socialističnih strank, ki postavljajo v ospredje problem približevanja KPI socialnodemokratskemu krilu delavskega gibanja Zahodne Evrope.

V teh razpravah zavzema ključno mesto vprašanje narave in opredelitve vloge partije v družbi. Pravzaprav se vnovič postavlja vprašanje, ali je KPI revolucionarna partija, ki teži odpraviti obstoječi sistem, ali pa je to partija, ki sprejema nekatere temeljne vrednote sistema, v katerem deluje, teži le k njegovemu spopolnjevanju in modernizaciji? Kar zadeva to vprašanje, je potrebno najpoprej spomniti, da je v zadnjih letih vodstvo KPI zavrglo mnenje o revolucionarni naravi partije in opredelilo KPI kot reformatorsko partijo.⁴ Med temi razpravami so nekateri voditelji KPI, tako imenovani reformisti⁵ storili še korak naprej in začeli odkrito govoriti tudi o reformistični vlogi KPI. Tako pravi Aldo Schiavone, direktor inštituta »Gramsci«: »Vsi smo verjeli v slavno tretjo pot, ki se razlikuje od vzhodnih modelov, ki pa se drugače kot socialna demokracija ne omejuje na navadno upravljanje kapitalizma. Toda danes moramo obrniti stran in poskusiti graditi resno reformistično partijo, ki se bo otesla slehernega ideološkega »aprioria«.⁶ Gianfranco Turci, dočerajšnji komunistični lider pokrajine Emilia-Romagna, kjer je zbrana tretjina članstva partije, opredeljuje »rdečo pokrajino« kot deželo »realnega reformizma«⁷ in poudarja, kako »problem izhoda iz kapitalizma ni odločilnega pomena«.⁸

Razlika med tema opredelitvama vloge in narave partije (reformatorske in reformistične) slejkoprej ni samo formalne narave. Gre za izjemno veliko in pomembno novost. Ko so italijanski komunisti opredelili svojo partijo kot reformatorsko, so s tem mislili na odločitev KPI za strukturne reforme, s katerimi se doseže postopna preobrazba obstoječega sistema. Po drugi strani je bil reformizem v komunističnem gibanju od vekomaj sinonim za socialnodemokratsko strategijo reform, katerih dosegi so strogo omejeni s temeljnimi parametri obstoječe družbe. Zdaj so se, kot smo prikazali, tako imenovani reformisti v KPI jasno in nedvoumno izrekli za reformistično vlogo KPI, ki se naj ne bi v ničemer razlikovala od vloge socialnodemokratskih strank v kapitalističnih družbah.

V tem kontekstu je zanimivo opozoriti na to, da voditelji KPI bolj in bolj pogosto govorijo tudi o upravljalški vlogi svoje partije v družbi. To trditev lahko osvetljijo te besede G. Napolitana: »S čim bi se lahko okarakterizirala nova reformatorska politika, s čim bi se lahko okarakterizirala upravljalška dejavnost leveice v fazi tako ostre mednarodne ekonomske konkurence, krize države blagostanja, globokega in nenehnega tehnološkega in družbenega preobražanja?«⁹ To je zares na moč nenavaden način za izpovedovanje stališča o vlogi komunistične partije v socialistični družbi, zlasti če upoštevamo, da so vse komunistične partije, vštevši tudi italijansko, več desetletij, govoreč o razredni izdaji razredne demokracije, potiskale v ospredje prav njeno vlogo upravljalca obstoječega kapitalističnega sistema. Danes, kakor vidimo, nekateri vplivni voditelji KPI prav na ta način opredeljujejo eno izmed možnih vlog svoje partije v družbi.

⁴ Glej več o tem v mojem sestavku Kongres demokratične alternative, Marksistička misao, št. 5/83, str. 191.

⁵ Gre za predstavnike tako imenovanega desnega krila partije, ki zagovarjajo politiko hitrejšega in doslednejšega približevanja KPI strankam, ki so socialnodemokratsko in socialistično usmerjene.

⁶ Liberation, 13. 9. 1985.

⁷ Citirano po NIN, 10. 3. 1985.

⁸ L'Unita, 14. 9. 1985.

⁹ Rinascita, 16. 2. 1985.

Med temi razpravami se je porodilo tudi vprašanje potrebe oblikovanja nove zasnove socializma, ki bi bila primernejša za družbenoekonomske in politične okoliščine Zahodne Evrope. Tako, denimo, G. Turci pravi: »Ko smo spoznali, da sta demokracija in politični pluralizem dejavnika, katerima se nikakor ne smemo odpovedati, in ker smo dokončno opustili idejo o odpravi tržnega gospodarstva, bi se morali vprašati, katera je zdaj logična in politično izvedljiva definicija socializma?«¹⁰ Njegov odgovor na to vprašanje je na moč jasen. »Doumeti moramo, da so oblike socialne države, kenzijske politike, oblike razmerja država – trg, kompromis med pridobitvami delavskega gibanja ter novimi civilnimi in socialnimi tradicijami in kapitalom, takšne, kakršne so se sčasoma oblikovale v tem delu Evrope... pomenijo strukturo nove ekonomsko-socialne oblike, prve pogoje možnega in zelenega, 'socializma', ki ga moramo braniti in spopolnjevati.«¹¹ Turcijeva definicija »možnega in zelenega socializma« pomeni izjemno veliko in pomembno novost v dosedanji teoriji KPI. Zakaj, čeprav so se že poprej italijanski komunisti odločili za zasnovo socializma, ki bi temeljila na parlamentarni demokraciji in tržnem gospodarstvu, nikoli doslej ni noben voditelj KPI tako izrecno govoril o zamisli socializma, ki bi temeljila na kompromisu med pridobitvami delavskega gibanja in kapitala. Takšna Turcijeva definicija socializma, ki nezadržno spominja na socialnodemokratsko zamisel o socializmu, zasnovana na kompromisu med interesi dela in kapitala, je samo še eno potrdilo, da obstajajo v KPI in zlasti v njenem vodstvu pomembne skupine in posamezniki, ki se zavzemajo za takšno politiko in strategijo, ki se ne bi kaj prida razlikovala od politike socialnodemokratskih in socialističnih strank Zahodne Evrope.

Socialnodemokratskim nazorom sledijo tudi najnovejša razmišljanja italijanskih komunistov o vlogi in pomenu tradicionalnega delavskega razreda v sodobnih družbenih gibanjih. Tako je na primer A. Occhetto, ko je govoril o spremembah, s katerimi se danes sooča KPI, med drugim dejal tudi to, »da je tradicionalni delavski razred postal večplasten in da nima nekdanjega središčnega pomena.«¹² Ni potrebno segati dlje v zgodovino in navajati, da je komunistično gibanje svoje temelje in vizije gradilo prav na središčnem položaju in pomenu tradicionalnega delavskega razreda. Dovolj je samo spomniti, da so italijanski komunisti na svojem XVI. kongresu leta 1983, torej pred samo petimi leti, poudarjali, da je navzlic temu, »da predstavljajo zaposleni v terciarnem sektorju absolutno večino med zaposlenimi... delavski razred v središču gibanja«.¹³ Obenem, ko gre za to vprašanje, se nezadržno ponuja primerjava s socialnodemokratskimi nazori, po katerih se težišče proizvodnega procesa in splošnih družbenih tokov bolj in bolj premika od tradicionalnega delavskega razreda k plastem strokovnjakov, inženirjev, tehnikov, k tako imenovanim novim srednjim plastem, h katerim se tudi KPI, kakor tudi socialnodemokratske in socialistične stranke, v zadnjih letih obrača bolj in bolj.

V kontekstu najnovejših preizkušanj so italijanski komunisti sprožili tudi eno najpomembnejših vprašanj s področja svoje tradicionalne identitete – vprašanje demokratičnega centralizma kot ključnega načela notranjega ustroja partije. Kot je znano, obstajajo v KPI že več kot dve desetletji različne struje in zavidljiva raven demokratičnega dialoga, katerim lahko le težko oporekajo tudi najhujši politični nasprotniki te partije. Po drugi strani je partija še naprej hudo nenaklonjena

¹⁰ Liberation, 13. 9. 1985.

¹¹ L'Unita, 14. 9. 1985.

¹² Der Spiegel, 22. 2. 1988.

¹³ Osnutek resolucije XVI. kongresa KPI, L'Unita 28. 11. 1982.

možnostim, da bi se sedanje struje sprevrgle v frakcije, kar pojasnjujejo predvsem s potrebo po enotnosti v akciji, ki je nujna za partijo, ki ne želi samo upravljati obstoječe družbe, marveč jo tudi postopno spreminjati.¹⁴ Vendar je A. Occhetto v svojem govoru na seji CK KPI novembra 1987 načel tudi to vprašanje na način, ki je domala brez primere v dosednji zgodovini komunističnega gibanja. Occhetto je med drugim dejal tudi to: »Potrjujemo in sodimo, da je potrebno raziskati vse možnosti za izražanje osebnega mnenja v interesih partije, možnosti, da se ta mnenja izkažejo kot pravilna tudi po tem, ko so odločitve že sprejete. Zakaj partija ni partija in ne sme biti partija večine, marveč vseh njenih sestavin.«¹⁵ Iz Occhettovega stališča razberemo, da ni neposredno omenil možnosti, da pa odpira izrečena trditev o možnosti, da se manjšinska mnenja »izkažejo kot pravilna tudi po tem, ko so odločitve že sprejete«, prostor za legalizacijo frakcij v KPI, kar samo ob sebi ogroža funkcioniranje demokratičnega centralizma.

Čeprav je na to izjemno pomembno novost v stališču KPI povsem gotovo vplivala želja italijanskih komunistov, da tudi tako še bolj demokratizirajo svoje notranje partijske odnose, sodimo, da niti te spremembe ni mogoče popolnoma doumeti zunaj konteksta približevanja KPI socialnodemokratskemu krilu delavskega gibanja Zahodne Evrope. Zakaj, kakor je znano, obstoj in delovanje demokratičnega centralizma pomeni najpomembnejšo – če ne tudi zadnjo – bistveno točko razlikovanja KPI od socialnodemokratskih in socialističnih strank. V zadnjem času se v politiki pa tudi strategiji KPI, kot v strankah socialnodemokratskega krila, daje poudarek bolj in bolj potrebi po učinkovitejšem in bolj racionalnem upravljanju obstoječega sistema, manj in manj pa njegovi radikalni preobrazbi, kar je bil tudi poglobitveni razlog, kot smo že prikazali, za nasprotovanje vodstva KPI spreminjanju obstoječih struj v frakcije. Spričo pomena in smisla, ki ga je vprašanje demokratičnega centralizma vselej imelo v komunističnem gibanju, menimo, da so te najnovejše spremembe v stališču KPI do tega vprašanja eden najpomembnejših kazalcev njenega približevanja k socialnodemokratsko usmerjenim strankam.

V okviru najnovejšega preizkušanja strategije in politike KPI moramo omeniti tudi to, da se je v KPI pojavila ideja, da bi kazalo spremeniti ime partije, saj je sedanje po mnenju nekdanjega komunističnega poslanca Guida Carandini-ja zastarelo in neustrezajoče.¹⁶ Na isti valovni dolžini so tudi pobude v mladinski organizaciji KPI o včlanjenju v mladinsko socialistično internacionalo. Ne meneč se za to, da ti predlogi niso naleteli na širšo podporo v KPI, pa prav gotovo pričajo v prid teze o procesih socialne demokratizacije največje komunistične partije Zahodne Evrope.

Zlasti pomembno v zadnjih nekaj letih je, da najvišji voditelji KPI bolj in bolj poudarjajo, kako je potrebno globlje raziskovati in na novo presoditi dosedanje izkušnje strank socialnodemokratskega krila delavskega gibanja. Poudarja se, da je KPI presegla sholastične sheme, po katerih socialna demokracija ni nič drugega, kot ena izmed strank obstoječega sistema, ki upravlja kapitalizem, antiteza boja za socializem in sinonim za razredno izdajo. Tako na primer, G. Napolitano poudarja: »V dolgem povojnem obdobju, ko je prišlo v Evropi do razkola v antifašističnih silah in ko je nastalo ozračje hladne vojne, je KPI

¹⁴ O razvoju notranjih odnosov v KPI glej več v študiji: *Ordinary Stalinism, Democratic Centralism and the Question of Communist Development*, Ronald Tiersky, George Allen and Urwin, London 1985, str. 121–133.

¹⁵ L'Unita 27. 11. 1987.

¹⁶ Liberation 13. 9. 1985.

nedvomno rada izrekala preproste in pre nagljene sodbe o socialni demokraciji sploh, namesto da bi neposredneje opazovala različne inačice in nijanske prakse teh strank.«¹⁷

Velik korak v približevanju socialnodemokratskemu krilu delavskega gibanja Zahodne Evrope pomenijo tudi pozitivne ocene KPI o najnovejšem programu SPD. Ko je Natta odgovarjal na vprašanje novinarja rimske La Republice: »Bi lahko dejali, gospod Natta, da je vaš program zelo podoben programu, ki ga je sprejela nemška socialna demokracija na nedavnem kongresu v Nürnbergu?«, je odvrnil: »Da, zdi se mi, da lahko«. Na naslednje vprašanje: »Bi lahko dejali, da ste zdaj prispeli do socialne demokracije?«, je odvrnil: »To manj drži ali bolje rečeno, neprecizno je. Do katere socialne demokracije? Toliko jih je na svetu. Obstajajo celo reakcionarne. Ponekod gre za reformizem brez reform, za katere smo, denimo, imeli in še imamo zgovorne primere. Seveda, če govorite o kakšni veliki evropski sili, kot je to SPD, potem vsekakor drži, da se KPI v teh letih nahaja na isti valovni dolžini, vsaj kar zadeva nekatere temeljne probleme.«¹⁸ Te besede Alessandra Natta pomenijo nenavadno veliko novost v razmerju do vsega tistega, kar je bilo v KPI, da o drugih komunističnih partijah niti ne govorimo, rečeno o približevanju evropski socialni demokraciji. To pot je bilo namreč prvič, da se je z najbolj uradnega mesta v KPI tako odkrito povedalo, da je program KPI zelo podoben programu najpomembnejše evropske socialnodemokratske stranke in da je KPI, kar zadeva številna pomembna vprašanja, na isti valovni dolžini kot SPD,¹⁹ ki je od nekdaj v komunističnem gibanju slovela kot trdnjava revizionizma in oportunistične politike. Do pred nekaj leti se nikakor ne bi mogli predstavljati, da bi slišali takšne besede tudi od najbolj ognjevitih zagovornikov socialne demokracije v KPI, zdaj pa jih, kakor vidimo, izgovarja sam generalni sekretar KPI.

V kontekstu preizkušanja vloge socialnodemokratskega krila delavskega gibanja, pa tudi najnovejših prizadevanj KPI, da se predstavi in definira kot »moderna reformatorska partija, ki je sestavni del evropske levice«,²⁰ zavzemajo pomembno mesto tudi bolj in bolj pogosta srečanja italijanskih komunistov in predstavnikov najpomembnejših socialnodemokratskih in socialističnih strank Zahodne Evrope. V zadnjih nekaj letih je bilo nekaj takšnih srečanj: 1985 pogovor Ehmke – Napolitano na straneh njihovega partijskega tiska, 1986 srečanje W. Brandt – A. Natta v Bonnu, 1987 Natta – Brandt v Rimu, v začetku leta 1988 pa je bil pogovor o problemih »evrolevice« v Hamburgu, ki so se ga udeležili P. Glotz, J. P. Schevenment in A. Occhetto. Ob vseh teh srečanjih in zlasti ob tem zadnjem je bila krepko podčrtana ideja o potrebi po enotnejšem delovanju zahodnoevropske levice, in to zlasti ko gre za vprašanja svetovnega miru in varnosti, večjega odpiranja proti deželam »tretjega sveta«, identiteta Zahodne Evrope, spodbujanje gospodarske rasti in reševanje problemov brezposelnosti, ekoloških problemov, uvajanja novih tehnologij. Pustimo ob strani vse ovire, ki stojijo na poti k uresničitvi takšnega delovanja evropske levice, o čemer ne bi govorili to pot, in se osredotočimo na tisto, kar je bistveno za našo analizo, to pa je, da pomen, ki ga pripisuje KPI

¹⁷ Rinascita, 16. 2. 1985.

¹⁸ La Republica, 6. 9. 1986.

¹⁹ Na podobnost med najnovejšimi programskimi opredelitvami med KPI in SPD je opozoril tudi ugledni zahodno-nemški raziskovalec delavskega gibanja, član SPD, H. Timmermann: »Dokumenti XVII. kongresa KPI in osnutek novega Programa SPD kažejo na mnoge sorodnosti. Lahko omenimo npr. njihovo naravnost k temeljnim vrednotam, s posebnim poudarkom na odnosih med državo, gospodarstvom in družbo; nadalje rekonstrukcija države blaginje, spremembe v družbi in njihov vpliv na partijo – kot tudi nekatere vidike obrambne politike, odnosov Vzhod-Zahod in evropske politike.« H. Timmermann, *The Decline of World Communist Movement*, str. 146.

²⁰ L'Unita, 11. 12. 1985.

tem srečanjem, zanesljivo priča v prid teze o želji vodstva KPI, da se še bolj približa strankam, ki so socialnodemokratsko in socialistično usmerjene.

Vse te spremembe, do katerih je prišlo v strategiji in politiki KPI, so potisnile v ospredje vprašanje identitete te partije. V zadnjih letih je prepad med strategijo in politiko KPI na eni strani ter njeno tradicionalno identiteto na drugi strani, postal tako očiten, da se nekateri voditelji KPI ne pomišljajo več sprožiti tega občutljivega vprašanja razmerja med identiteto, kontinuiteto in obnovo KPI. Tako pravi na primer G. Napolitano: »Ne smemo dovoliti, da bi v nas prevladal strah pred tem, da bomo izgubili svojo »identiteto«, zakaj tisto, kar nas mora voditi – tudi v luči navedenih grenkih vodilnih in političnih izkušenj, je prizadevanje, da bi spet zadobili sposobnost vplivati na družbeno in politično življenje v državi, se potrjevati z deli naše dinamične identitete, vselej odprte za novo – da bi delovali kot velika reformistična in levičarska sila, kot nosilec idealov in vrednot socializma.«²¹

Podobno idejo o tem, tako pomembnem vprašanju za KPI je razgrnil tudi G. Turci: »Po drugi strani se zavedam pripomb, ki jih v imenu naše identitete, dejstva, da se razlikujemo od drugih, izjemnosti italijanskega primera, eksplicitno in implicitno dajejo na rovaš hipoteze o neposrednem povezovanju s temami in problematiko evropske levece... V preteklosti so bile še drugačne, krepkejše vrednote, kot tista, da smo partija, ki se je rodila iz oktobrske revolucije, partija, ki goji odnose z ZSSR in, kar dolgo obdobje, s Stalinom. Nekatere vrednote so se ohranile, nekatere smo zavrgli ali pa so izginile. Naloga kongresa je, da to jasno ugotovi in uveljavi levičarsko smer upravljanja, prepričljivo smer, ki bo avtonomna, da bi se lahko uveljavilo to novo ravnotežje vrednot v političnem sistemu in v mednarodnih zvezah, v katerih se giblje Italija.«²²

Kot vidimo govorita tako Napolitano kot Turci o tem, da identiteta KPI ni enkrat za vselej dana, nespremenljiva kategorija, marveč nasprotno, da je identiteta KPI odprta za vgrajevanje novosti, ki jih prinaša sodobni razvoj italijanske družbe in same KPI. Po njunem mnenju strah pred izgubo identitete ne more biti ovira za uveljavljanje nove obnoviteljske smeri upravljanja in reformatorske vloge KPI.

Navzlic temu da tako Napolitano kot tudi Turci poudarjata, da najnovejše težnje v politiki KPI ne ogrožajo njene identitete in da strah pred izgubo identitete ne more in ne sme biti ovira za uveljavitev nove reformatorske in »upravljalске« politike KPI, sodimo, da se ni ne en ne drugi voditelj KPI v pravšni meri soočil s problemom izgube tradicionalne identitete KPI in vsemi njenimi posledicami za celotno politiko partije. Menimo, da ti novi elementi v politiki in strategiji KPI vendarle v marsičem ogrožajo tradicionalno identiteto KPI. Takšno razmišljanje se v zadnjem letu dni bolj in bolj širi tudi v sami KPI. Tako je na primer A. Occhetto opozoril na potrebno ponovno porajanje levece na temelju identitete, ki naj bi jo šele odkrili in ji dali smisel.²³ Še več, veliko je razlogov, da sklepamo, kako KPI tudi ni več partija tradicionalne komunistične identitete, ker ni le zavrgla nekaterih elementov svoje dediščine, marveč je tudi sprejela nekatere pomembne komponente sodobnih socialnodemokratskih koncepcij, o čemer smo govorili na prejšnjih straneh. Veliko težje je odgovoriti na vprašanje, kaj je danes KPI? Je to komunistična ali socialnodemokratska stranka? Verjetno bi bil še vedno točnejši

²¹ L'Unita, 22. 9. 1985.

²² L'Unita, 14. 9. 1985.

²³ Micro Mega, julij 1987.

odgovor – »nekaj vmes«, ker lahko najdemo v današnji strategiji in politiki lastnosti tako komunistične kot tudi socialnodemokratske stranke. Tako je, denimo, KPI ohranila nekatera obeležja tradicionalne komunistične identitete, kot je to načelo demokratičnega centralizma v notranjem ustroju partije. Seveda moramo tu upoštevati tudi to, da so v zadnjih letih italijanski komunisti izpeljali velike spremembe v demokratizaciji partijskih odnosov; da je A. Occhetto, čeprav neposredno, odprl možnosti za legalizacijo frakcij v KPI, vendar vsaj za zdaj pomeni demokratični centralizem po statutu KPI še vedno temeljno načelo notranjega ustroja te partije. Prav tako se KPI še vedno ni odpovedala ideji o nujnosti, čeprav postopne in mirne, »razveze s kapitalizmom«. ²⁴ Resnici na ljubo povedano, se tej ideji niso odpovedali niti francoski socialisti, pa zaradi tega nikomur ne kane na pamet, da bi FSP uvrstil med komunistične partije.

Po drugi strani KPI izraža vdanost idejam in vrednotam mešanega gospodarstva, parlamentarne demokracije oziroma večstrankarskega sistema v socializmu, ki pripadajo ideološkemu arzenalu socialnodemokratskega krila delavskega gibanja. Če upoštevamo vse to, ni težko sklepati, zakaj se italijanski komunisti še vedno niso spustili globlje v problem identitete KPI. Če bi to storili, bi se nujno soočili z enim najhujših problemov, s katerimi se sploh more spopasti partija – z vprašanjem, kdo smo, kaj smo in kje smo? Po vsem sodeč ta hip italijanski komunisti niso sposobni natančno in jasno odgovoriti na to vprašanje.

Navzlic zapletenosti tega vprašanja je mogoče nekatere odgovore že zdaj slutiti. Predhodna analiza nekaterih novejših teženj v politiki in strategiji KPI jasno razkriva, da so storili italijanski komunisti velik korak v smeri približevanja strankam socialnodemokratskega krila delavskega gibanja zahodne Evrope. To kažejo najnovejše razprave v KPI, ko nekateri znani voditelji te partije niso govorili le o reformatorski, marveč tudi o reformistični vlogi KPI, o možnosti, da se uveljavi manjšinska mnenja tudi po tem, ko so odločitve že sprejete, o tem, da tradicionalnega delavskega razreda ni več, o potrebnosti spremembe imena partije, podobnostih med programom KPI in programom NSDP, in poudarjali potrebo po modernejšem, učinkovitejšem in racionalnem upravljanju obstoječega sistema, pozitivnem preizkušanju dosedanjih izkušenj socialnodemokratskih strank kot tudi o potrebnem izoblikovanju takšne zasnove socializma, za katero je zares težko trditi, da pomeni vsebinsko in radikalno razvezo s sedanjim kapitalizmom. Če k tem novim trendom v strategiji in politiki KPI dodamo temeljne opredelitve te partije za parlamentarno demokracijo, mešano gospodarstvo, mirno in postopno pot v socializem, strategijo širokih socialnih zavezništev, potem dobimo povsem novo podobo KPI, ki v marsičem spominja na lik sodobne socialnodemokratske stranke. Sicer pa nekateri italijanski komunisti to tudi odkrito priznavajo. Tako pravi, denimo, Luciano Lama: »Če je komu to všeč ali ne, KPI je bolj in bolj podobna velikim socialnodemokratskim strankam, predvsem nemškimi, in skladno s tem se mora tudi obnašati na političnem prizorišču.« ²⁵

Toda navzlic vsem tem očitnim podobnostim s socialnodemokratskimi koncepcijami večina italijanskih komunistov, vključno tudi tiste, ki že dalj časa intimno verjamejo, da je nujno izpeljati socialno demokracijo partije, odločno odklanjajo že sleherno misel na uradno presnovo KPI v socialnodemokratsko stranko. Tako je na primer v izmenjavi mnenj s Horst Ehmkejem, podpredsednikom SPD, zapisal Giorgio Napolitano: »Zato učinkuje kot mehansko in poenostavljeno vpraša-

²⁴ Glej: Osnutek politične zasnove XVIII. kongresa, L'Unita, 11. 12. 1985.

²⁵ Citirano po NIN, 10. 3. 1985.

nje, ki se naslavlja na KPI, ko se sprašuje, ali je sprejela stališča socialne demokracije – ali v čem se še razlikuje od socialnodemokratskih strank... Socialna demokracija ni ostala nepremična, je v 'gibanju' in pomeni različne težnje, ki obstajajo v njej, prav tako pa tudi KPI ni ostala nepremična, marveč je v gibanju.«²⁶

Videti je, da je »reformistična struja« ocenila, da še vedno ni prišel čas, da bi se ta partija tudi uradno opredelila kot socialnodemokratska stranka in da bi morebitni nagel preobrat v politiki KPI utegnil imeti nasprotno učinke od zelenih, vštevši tudi razcep v partiji. Obstaja nekaj velikih razlogov, ki so vplivali, da so tudi najogljivejši zagovorniki socialnodemokratske usmeritve, vsaj za zdaj, zavrgli idejo o odkriti in uradni prelevitvi KPI v socialnodemokratsko stranko. Predvsem velja poudariti, da pomemben del baze KPI, ki je radikalno razporejen, prav gotovo ne bi sprejel odkritega in popolnega prehoda KPI na socialnodemokratske pozicije. Voditelji KPI, vštevši tiste, ki težijo k njeni socialni demokratizaciji, se namreč zavedajo, da KPI s prelevitvijo v socialnodemokratsko stranko tvega, da izgubi podporo dela svoje tradicionalne baze, medtem ko je po drugi strani skrajno negotovo, koliko volivcev, ki zdaj glasujejo za socialistično ali socialnodemokratsko stranko Italije, bi se v takšnem primeru odločilo za KPI. Drugi razlog se nanaša na globoke revolucionarne korenine in tradicijo KPI. Povsem razumljivo je, da se sleherna partija nerada odpove svojim koreninam in tradiciji, zaradi česar je težko pričakovati, da bi to storila KPI. To misel je razgrnil tudi A. Natta na seji CK KPI 22. in 23. julija 1985. Izrazil je pripravljenost, da partija izpelje »najpogumnejšo obnovo, vendar brez nepravičnega likvidiranja in razprodaje zgodovinske dediščine«. Ob tej priložnosti je Natta citiral Berlinguerja, ki je nekoč dejal: »Posekati naše korenine v upanju, da bomo tako bolje cveteli, bi bila samomorilska poteza idiota.«²⁷ Tretji razlog je v tem, da je v vodstvu KPI še vedno skupina »revolucionarjev«, ki sodi, da se KPI ne sme odpovedati svoji tradicionalni komunistični identiteti in boju za »razvezo s kapitalizmom«. Tako je na primer A. Cosutta, predstavnik dogmatske struje v KPI, na XVIII. kongresu v Firencah opozoril, da v kongresnih dokumentih ni dovolj poudarjena ideja o tem, da je potrebno preseči kapitalizem in da bi jo morali zato jasno formulirati.²⁸ Ta Cosuttin predlog so zavrnil z veliko večino glasov. Poudarjeno je bilo, da je ideja o odpravi kapitalizma dovolj jasno označena v tezah in da Cosuttova formulacija nasprotuje viziji socializma, kakršnega si zdaj predstavljajo italijanski komunisti.²⁹ Upošteva te ovire na poti k socialni demokratizaciji, KPI zdaj ni mogoče izreči končne sodbe o nadaljnjem razvoju dogodkov v tej partiji. Vendar, če upoštevamo, da so pozicije »reformistov« v vodstvu dokaj močne, in zlasti dejstvo, da se tudi v Italiji bolj in bolj krčita število in pomen tradicionalnega delavskega razreda, ki sestavlja najradikalnejši del baze KPI, sodimo, da se bo to gibanje nadaljevalo v »desno«. To tem bolj, ker številne napovedi pričajo, da se bo tudi v prihodnje nadaljeval gospodarski in finančni vzpon Italije, ki se je začel v začetku osemdesetih let in ki je prav gotovo tudi vplival na ta gibanja v KPI. Seveda ne gre pričakovati, da se bo KPI kmalu razglašala kot socialnodemokratska stranka. To tudi ni namen »reformistov« samih. Tisto, kar je bistveno, je v tem, da se v njeni strategiji in politiki bolj in bolj uveljavljajo elementi sodobnih socialnodemokratskih koncepcij.³⁰

²⁶ Rinascita, 16. 2. 1985.

²⁷ L'Unita, 24. 7. 1985.

²⁸ L'Unita, 11. 12. 1985.

²⁹ L'Unita, 5. 12. 1985.

³⁰ Do podobnih ugotovitev je prišel v analizi najnovejših gibanj v KPI tudi H. Timmermann: Po njegovem mnenju je dejstvo, »da je KPI sprejela temeljne vrednote institucij demokratične družbe, dokaz, da se najštevilnejša in najbolj vplivna

V vodstvu te partije je očitno prevladal vpliv sil, ki izhajajo iz sodbe, da je prihodnost KPI oziroma ohranjanje pomembnega mesta, ki ga ima ta partija v politični konstelaciji Italije, zvečine odvisna od tega, kako bo pripravljena in sposobna, da se temeljito modernizira in prilagodi globokim gospodarskim in socialnim spremembam. Po drugi strani te grupacije – kakor kaže, povsem pravilno – sklepajo, da je potrebno te spremembe izpeljati dokaj previdno in obzirno, da se morajo varovati različnega zaletavanja in pretiravanja. Videti je, da vodstvo KPI, soočeno s hudo, na prvi pogled tudi nerešljivo, dilemo na relaciji boja za osvojitve demokratične legitimnosti in ohranitve vsaj dela lastne dediščine oziroma ideološke in politične identitete, postopno prihaja do spoznanja, da mora partija, ki se želi uspešno spoprijeti z zagatami in izzivi sedanjega trenutka in zlasti časov, ki prihajajo, dajati prednost imperativu obnove in modernizacije.

Vse to nas pripravlja k razmišljanju o tem, da se KPI nahaja na poti, da se spremeni v partijo, ki se ne bo kaj prida razlikovala od drugih velikih in pomembnih strank sodobne levice, kot sta to nemška socialnodemokratska stranka ali pa francoska socialistična stranka. Videti je namreč, da so nekateri znani in vplivni voditelji KPI spoznali, da je v sedanjih razmerah v državah Zahodne Evrope edini mogoč, politično stvaren, sprejemljiv in perspektiven socialnodemokratski model družbenega napredka. In to ne samo s stališča narave in oblike političnega sistema parlamentarne demokracije in življenjske moči mešanega gospodarstva, marveč tudi s stališča razpoloženja največjega dela družbenih plasti, ki zdaj glasujejo za KPI. Preprosto povedano, spoznali so, da ne obstaja kakšen drug sprejemljiv sistem, ki bi lahko v doglednem času nadomestil obstoječega.

komunistična partija zahodne Evrope naglo približuje nazorom socialnodemokratskih partij, ki se prav tako preobražajo. (*The Decline of World Communist Movement*, str. 147).